

УДК 007:304:070

ХРИСТИЯНСЬКА МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЦИСТИКИ

Христина Давидчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

На основі виступів Івана Павла II зроблено спробу спроектувати вчення Христа на проблему призначення публіцистики.

Ключові слова: публіцистика, правда, свобода, істина, любов, молитва, поклонання.

Деморалізація світу сьогодні погрожує знищити і всі досягнення науково-технічного прогресу, і все живе на землі. Мабуть, у цьому винна сама людина, бурхлива діяльність якої, призначена бути світлом життя, все частіше виявляється пільмою, що веде до Апокаліпсису. «Люди бояться світла і краще почуваються в темряві, що приховує їхні погані вчинки, Світло їх кличе, а вони відвертаються від нього. Сонце їх шукає, а вони хочуть тіні» [5; 41]. Окрім того, ще й досі остаточно не відновлений первісний взаємозв'язок між трьома найважливішими сферами духовного та інтелектуального життя людини: наукою, релігією й філософією, який був втрачений через вороже протиставлення науково-філософських знань — релігійному. Це також, певним чином, посилює непорозуміння світу.

Релігія донині не стала сенсотворним стимулом життя, про який писали пророки. Вона, в кращому випадку, є доброю традицією, що частково підтримується в певних колах. Більшість релігійних аналітиків стверджує, що сучасна цивілізація, позбавлена релігійно — моральних аспектів життя, веде людину до занепаду, вбиває її заживо, перетворюючи в бездушну істоту. Такі компоненти комфортного життя людини як насолода, вигода, влада остаточно руйнують природну суть людини, ведуть до деформації морально — духовних цінностей.

Християнський світогляд не може негативно впливати на моральний стан суспільства, на розвиток думки, науки, культури. Він пропонує людині ідеал богоподібної любові, що відповідає найглибшим прагненням людської душі, адже християнство задовольняє найважливіші потреби людини, пов'язані з питанням суті та мети людського буття.

Публіцистична творчість, як і будь-яка інша сфера діяльності людина, повинна спрямовуватись на всезагальне благо. Для цього публіцист має вільно володіти християнською методологією творчості, виокремлювати сакральну сутність публіцистики й впевнено втілювати її у життя, будучи при цьому «просвітленим вірою, що дає певне розуміння» [12; 16]. Саме в цьому аспекті акту-

альним є дослідження проблеми християнської методології публіцистики, постулати якої є єдино правильним шляхом публіциста, що шукає істину.

Проблему християнської методології публіцистики, попри її важливе місце в загальноєвропейському духовному просторі, в українській науці досліджено недостатньо. Серед тих, хто досліджував і досліджує публіцистику крізь призму християнського світогляду варто виокремити М. Шлемкевича, Є. Сверстюка, С. Сірополка, О. Федик, М. Мариновича, В. Качура, А. Юраша, К. Гудзик, серед іноземних дослідників — А. Фросара, В. Мессорі, В. Соловійова, Д. Лебьоду, В. Мокрого, Л. Світича, Г. Прутцова, А. Аграновського. Наукові й публіцистичні праці цих авторів дають підстави стверджувати, що вищезазначену нами проблематику науковці порушують і вирішують, однак цілісного аналізу питання наразі не представлено.

Мета нашого дослідження — дослідити основні концепти християнської методології публіцистики і з'ясувати їхню роль у плеканні духовності людини.

Об'єкт дослідження — роль та значення християнської методології публіцистики.

Предмет дослідження — публіцистична спадщина Івана Павла II.

Розглянемо деякі парадигми християнської публіцистики, за допомогою яких журналіст моделює світогляд своєї аудиторії та свої світоглядні позиції. За основу беремо роздуми Івана Павла II, викладені у книзі «Переступити поріг надії».

Та перед цим, кілька слів про саму книгу, про специфіку цього концептуального інтерв'ю італійського журналіста Вікторіо Мессорі.

Отож, якщо інтерв'ю — це чи не найцікавіший жанр журналістики (чимало матеріалів того чи іншого часопису представлено у формі інтерв'ю — щоб привабити читача), якщо це розмова журналіста, переважно на значущу тему, з відомою або компетентною в певній галузі людиною; то концептуальне інтерв'ю — це зразок блискучого володіння такими засобами цього жанру як оригінальність, глибина і значимість суджень, обізнаність, невичерпний інтелект, за допомогою чого цілковито реалізовується функція журналістики як виразника громадської думки та репрезентанта інтелекту суспільства. Окрема роль відводиться інтерв'ю-діалогу (діалогу як методу пошуку істини) — це розмова «на рівних», зніційована інтерв'юером, для чого журналіст повинен бути не просто готовим, а й мати відповідний авторитет.

Слід зазначити, що першочергово розмова Вікторіо Мессорі з Іваном Павлом II була запланована як телевізійний ювілейний виступ Папи з нагоди п'ятнадцятиліття його понтифікату, але згодом інтерв'ю побачило світ окремою книгою, яка за свідченням теологів є «безпосереднім об'явленням, вільним від схем і фільтрів, релігійного та інтелектуального світу Івана Павла II, а тим самим ключ до розуміння й інтерпретації усього його вчення» [6; 17] Іван Павло II, автор численних енциклік, апостольських листів та промов виявився, за свідченням журналіста, проникливим і уважним співрозмовником, блискучим аналітиком і богословом з профетичним світоглядом. Натомість сам Вікторіо Мессорі, в процесі творчого пошуку запитань, занурювався у глибину проблеми, ґрунтовно ознайомлювався з ідейним контекстом, відкривав для себе все нові імена, постаті, події, осмислював концепції та погляди, розшифровував контрверсії, і, головне, — був глибоко зацікавлений у пошуку істини, без яко-

го, на нашу думку, справжнє публіцистичне дослідження загалом неможливе. Так він усвідомлював колосальну моральну відповідальність, яка лягає на сумління журналіста, і яка зобов'язана стати ключовим внутрішнім регламентом у його праці. Стрижневим поняттям довкола якого обертається журналіст у логіці побудови своєї схеми запитань є віра, сама можливість віри, її проблема у секуляризованому суспільстві. Тобто журналіст намагається «порушити проблему «коріння», а значить того, на що спирається уся решта...» [6; 14].

Однією з головних особливостей цієї розмови є акцент саме на тих питаннях, які реально хвилюють людей, і відповіді на які вони шукають у проповідях священників, релігійній літературі чи самотужки. Тому отримати ясний, виражений виклад поглядів Глави Церкви у сконцентрованому, доступному тексті книги для багатьох є реальним відкриттям, духовною знахідкою, що вкотре підкреслює соціальну значимість праць і видань такого типу.

Торкаючись богословських та канонічних питань, журналіст поводитьсь максимально коректно, оскільки його метою є здобуття щирої та об'єктивної інформації, спокійного та неупередженого аналізу, що підтверджує формулу за якою якісне концептуальне інтерв'ю можливе лише за спільних зусиль обидвох сторін і залежить не тільки від їхнього інтелектуального чи професійного рівня, а також від тактовності, пошани та розуміння статусу й позиції одне одного.

Окремим аспектом є вміння журналіста формулювати питання таким чином, щоб у ньому фігурувала чітка позиція — авторська чи соціальна, оскільки концептуальне інтерв'ю — це, передовсім, концептуальні питання (питання про сенс події, явища), це першочерговий монолог автора, який переростає у діалог із співрозмовником.

Інтерв'ю Вікторію Мессорі з Іваном Павлом II «Переступити поріг надії» можна окреслити як інтерв'ю-проповідь, інтерв'ю-місія, інтерв'ю-служіння. Світоглядна публіцистика такого рівня, володіючи арсеналом аргументаційних засобів покликана до соціальної місійності нарівні з проповіддю священника, настановою вчителя, аналізом психотерапевта. Так формується новий тип журналіста, що поєднує в собі якості людей цих професій.

Та перейдімо безпосередньо до методів та парадигм публіцистики у вимірі християнського вчення.

ПУБЛІЦИСТИКА І ПРАВДА.

Публіцист у своїй діяльності повинен повсякчас послуговуватись правдою та справедливістю, адже поважати правду — засаднича мораль журналістики. Будь-яка людина згідно із Законом Божим повинна доступно пізнавати правду: «Пізнаєте правду, і правда визволить вас» (Ів. 17, 17) або ж «Бог хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди» (1 Тим. 2, 4). Саме ці слова з Першого Послання до Тимофія Іван Павло II обґрунтовує так: «Щастя, яке плине з пізнання Правди, з бачення Бога обличчям в обличчя, участі в Божому житті, так глибоко відповідає вписаним в істоту людини прагненням, що наведені слова здаються цілком обґрунтованими: Той, хто створив людину, яка відзначається цим фундаментальним нахилом, не може чинити інакше, ніж говорити про цей об'явлений текст, не може не прагнути, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди» [6; 70].

Журналіст, публіцист, як ніхто інший, спроможний щоденно вести людину шляхом правди, істини, а, ведучи, — «влучати в неправду словом» (за Є. Сверстюком). «Якщо правду не шукати щоденно (а цим повинна займатись

концептуальна публіцистика передовсім), то вона щоденно втрачається, переходить в абстракцію: водночас — схематизується, якщо не проймається любов'ю і милосердям» [11; 239].

В енцикліці «Fides et ratio» Іван Павло II писав: «Сам Бог прищепив у людське серце прагнення пізнавати правду. Пізнаючи правду, людина пізнає Бога, а пізнаючи Бога, вона пізнає себе» [16; 11]. Отже, правда як істина є у Бозі, в цій правді людина відкриває істину, в істині — Бога, а, пізнаючи Бога, пізнає саму себе, ось чому так важливо завжди шукати правду, «шукати згідно з достоїнством людської особи та з її суспільною натурою, тобто через вільне дослідження за допомогою навчання, через обмін думками і діалог» [6; 143], що особливо актуально для майбутніх журналістів, до яких, апелює Папа: «Що є більшим тягарем: чи правда, навіть занадто вимоглива, чи видимість правди, яка створює ілюзію моральної бездоганності?» [6; 133].

Людство завжди потребує правди, універсальність якої підтверджується любов'ю. За правду карають, її купують, деформують, пропагують, знищують, та все ж намагаються дізнатись, якою вона є. «Бо правда не визнає жодних кордонів. Вона для всіх і для кожного» [6; 126]. Різні теорії правди: класичні, прагматичні, семантичні подають не однозначну науково — філософську оцінку цього поняття. В рамках нашого дослідження розглянемо детальніше суть правди релігійної, тої правди, що походить насамперед з віри в Бога — Творця, Бога — Слова. Адже за св. Августином «Слово Боже це і є Вічна Правда» [1; 122]. Таким чином ми розглядаємо правду персональну, ту, що у Христі, а не предметну, що в науці. З цього приводу відомий польський публіцист, католицький діяч Ян Добрачинський писав: «Існують два види правди: одна є правдою лише для розуму. Ми приймаємо її або відкидаємо, дозволяємо себе переконати або протиставляємо їй свою антиправду. А коли перестаємо думати, коли їмо, засинаємо, невимушено розмовляємо зі своїми, кохаємо, — тоді ця правда стає для нас, власне, байдужою. Та є інша правда, що її не досить прийняти розумом. Ми мусимо сприйняти її всім своїм еством, бо поки не сприймемо її так, вона залишатиметься в нас бунтом і болем.» [5; 59]. Ісус Христос проповідував саме таку правду. Його Нагірна Проповідь — найточніший постулат правди релігійної й водночас життєвої. Це основа науки Христової, у якій, наче в пунктах царського указу, перелічуються всі ті, хто буде допущений до ласк володаря. Благословення Всевишнього з простими, віруючими, вбогими духом, з тихими й покірними, лагідними, з голодними та спраглими правди, з плачучими, хворими, ув'язненими, з покривдженими, милосердними та чистими серцем, з миротворцями, врешті, — з тими, що страждають за правду і справедливість... Це своєрідна безсмертна пісня про благословення, слова якої непомітно стали гімном, цьому неабияк сприяє проста й зрозуміла мова Христа (та це тема окремого дослідження). Промовляючи Нагірну Проповідь, Спаситель, здавалося б розглядає чесноти й нещастя як щось рівнозначне. Багато з тих, що слухали, не сприймали, не розуміли цієї простої науки. Натомість сам Христос достеменно знав, що ці слова ні за яких обставин не втратять своєї актуальності, бо вся їхня велич, сила і правда — у безконечній любові. Адже Божа правда, призначена для спасіння людства, реалізується лише через любов. Тож, правду треба шукати лише з любов'ю.

Хто хоче прийняти науку Христа повинен, образно кажучи, народитись заново; змінити спосіб думання, свій світогляд, називати розумним й єдино

істинним те, що на перший погляд здається божевільним. Майстерність публіциста — у прагненні зробити світ кращим, через пробудження правди — істини, найвищого ідеалу будь-якого суспільства. При цьому слід пам'ятати про «філософію серця» Памфила Юркевича, який стверджував: «Правда засвоюється людиною, стає її внутрішнім надбанням, її скарбом лише тоді, якщо вона зачіпає серце людини» [14; 147]. Правдиво повідомляючи про певні події чи явища, різнобічно аналізуючи ситуації, публіцист утверджує справедливість у світі. Пафосно?! Та все ж, справжня справедливість — нескінченний світ милосердя, чільне місце в якому відводиться місії ЗМІ: словом боротись за правду, не замовчувати зло, а відшукувати й долати його.

ПУБЛІЦИСТИКА І СВОБОДА.

Проблема використання свободи має як індивідуальний, так і колективний вимір. Людство може скористатися нею як на добро, так і на зло. Та зауважимо, що свобода дана людині не для гріха, вона тісно взаємопов'язана з етичною відповідальністю, тому не можна використовувати її, абстрагуючись від етичного виміру.

Свобода для людини це, радше завдання добродетельності, ніж дарунок, яке за будь-яких обставин має бути виконане. Через свободу як етичну катюгорію людина покликана поширювати світло істини у світі. Якщо ж втрачається той глибинний зв'язок з істиною, то свобода стає передумовою зла. Отже, основа свободи — абсолютизм істини, що просвітлює розум.

5 жовтня 1993р. Іван Павло II звернувся до представників Католицької Церкви із посланням «Сіяння істини», у якому понтифік аргументовано доводить, що основою свободи, так як і головним чинником моральності людини є абсолютна, вічна і незмінна істина. Папа цією енциклікою ще раз нагадує людям про основні істини католицької доктрини, зазначаючи про гостро актуальне впровадження їх в суспільне життя.

Енцикліка складається із трьох частин. У першій Папа аналізує відому євангельську оповідь про бесіду Ісуса з багатим юнаком, в образі якого пізнаємо будь-яку людину, що поступово наближається до Христа. Цей юнак шукає відповіді на споконвічні питання, пов'язані зі сенсом людського буття. Він питає в Ісуса: «Що ще, окрім повсякчасного дотримання заповідей Божих, потрібно зробити, щоб мати життя вічне?». На що Ісус відповідає: «Якщо хочеш бути досконалим, піди продай все своє майно і роздай його бідним... І слідуй за Мною (Мф. 19, 16–23).

Так Іван Павло II вказує на нерозривний зв'язок моралі і віри, свободи і закону. Виконання моральних заповідей — невід'ємна частина спасіння. Та «...Слідуй за Мною» — це не просто настанова, а обов'язковий атрибут свободи людини, її закріплення через віру, життя в істині.

Друга частина Папського послання присвячена аналізу тогочасної ситуації в католицькій теології, особливого поширення в ній усіх проявів релятивізму, що традиційно засуджується Католицькою Церквою.

Частина третя — пастирські завдання Церкви. В ній Папа наголошує на необхідності відновлення моральних основ, збереженні глибинного зв'язку між мораллю та вірою, свободою та істиною.

Цією енциклікою, що особливо різко засуджувалась прибічниками релятивізму, Іван Павло II засвідчує свою моральну позицію, згідно з якою свобода,

автономна від істини — є шляхом до занепаду системи моральних цінностей людства.

Папа, апелюючи до волі людини, наголошує на взаємообумовленості моралі і віри, свободи і закону, що закріплює істину в житті. Відрив свободи від істини перетворює першу в моральну ілюзію, що санкціонує зло, а істина — це не ілюзія. Так Іван Павло II категорично засуджує концепцію моральної автономії свободи, що веде до визнання цілковитої незалежності свободи від істини і морального закону. Як журналісти вбачаємо в цьому особливе завдання — протистояти найменшому відокремленню свободи від істини. Це не означає відмову від професійних реалій, а необхідність бути ініціатором всього, що несе справедливість та правду, відгукуватись на проблеми людства, утверджувати вищі цінності, пам'ятаючи, що це єдиний правильний спосіб життя. Понтифік стверджував, що особлива властивість свободи людини — здатність розвиватися до цілковитої зрілості. «Довершеність потребує зрілої готовності до самовіддачі, в цьому і покликання людської свободи» [17; 4].

Не вмiле використання свободи, зловживання нею, породжує згубні форми тоталітарних режимів. У книзі «Переступити поріг надії» Іван Павло II виокремлює свободу вибору, вибору добра для інших, застерігаючи від «свободи егоїстичної», що веде людство до занепаду. [6; 150]. В його розумінні свобода — лише підстава для проповідання найвищих цінностей, що свідчить про велич людини. Свобода не є вседозволеність, таке трактування особливо актуальне сьогодні коли втрачається первісний взаємозв'язок між свободою і Божественним Законом. Перед такою людською свободою Бог «безрадий» і на цьому особливо акцентує Папа [6; 65]. Отже, свобода — це не відсутність законів та обмежень, а наполеглива праця та обов'язки, що вдосконалюють людину.

Дух свободи рівнозначний людському духу, тому кожній людині притаманне жагуче прагнення до свободи, головного устремління людини. Свобода — не легкість, це тягар, що ставить перед людиною безліч вимог. Так, говорять, що вона набагато важча, ніж рабство. Західна концепція свободи пропонує три аспекти: свобода, як трійста цінність історичних, соціологічних та концептуальних відносин; суверенна свобода, що характеризується наявністю влади чинити так, як їй подобається; цивільна свобода, існування якої припускає наявність певної політичної структури, що дає чітке визначення прав і обов'язків кожного громадянина. Таку структуру подає, зокрема, відомий американський теолог Орландо Паттерсон у книзі «Свобода в становленні Західної культури».

В контексті ж нашого дослідження зупинимося на концепції природної свободи, під якою ми розуміємо свободу, закладену в самій природі людини, «Право панувати над землею через свої дари і таланти з метою виконання призначення, даного Богом кожному з нас» (Бут. 1:26). Отже, людина покликана розумно панувати над навколишнім світом, відповідально виконувати Божий задум і в процесі його реалізації з любов'ю служити людям. Тож, свобода — це відновлення природного стану людини, а не створення соціального статусу для знедолених, це не збірник світських законів, а пізнання глибинної інформації, закладеної Словом Божим. Істинна свобода діє у відповідності до духовних законів, оснований на моральних принципах. Самоконтроль, відповідальність та дисципліна є її невід'ємними елементами, це закони, яких людина повинна добровільно дотримуватись, адже вміння керувати собою і є прерогативою істинної свободи. Це вкрай важливе для сучасних ЗМІ, які, послуговуючись

світськими законами, порушують Закон Божий, що проголошує: «по плодах їхніх пізнаєте їх» (Матв. 7:20). Які ж плоди сьогоднішньої журналістської практики, позбавленої християнської системи цінностей?! Який світогляд моделює публіцист, що керується у своїй діяльності владою, грішми, славою, забуваючи про індивідуальну совість, породжену Святим Духом?!

Говорячи про дихотомію: публіцистика і свобода, важливо окремим аспектом виділити і питання свободи слова. В кінцевому підсумку це багатозначне словосполучення зводиться все ж до тавтології «свобода вибору». На практиці доволі часто свобода слова журналіста, публіциста впливає із редакційної політики ЗМІ, в яких він працює. Таким чином, медіа-працівник не може вільно пропагувати свої власні погляди на ту чи іншу проблему, бо палко дотримується обов'язку — подавати думку, вигідну своїй команді. Світське трактування свободи слова зводиться до наступної позиції: писати те, що замовляє редактор, не зважаючи на власні переконання. Та значно важливіше — не спотворювати світ інформацією, що комусь вигідна, адже головне *credo* журналіста — не нашкодити! Доведена до крайніх меж свобода трансформується у анархію, свавілля, хаос, в якому губиться її істинне значення. Права та обов'язки публіциста повинні базуватися на біблійних законах. «Нехай жодне слово лихе не виходить із вуст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує» (Єфес. 4:29). Отже, свобода публіцистики має гносеологічно — естетичний (світоглядна публіцистика) та соціальний характер (пізнання себе у світі) та в будь-якому випадку єдиним базисом для неї є Боже Вчення. Важливо, щоб в сучасному комп'ютеризовано-технологічному світі, збагаченому безмежною свободою комунікацій, людина не загубила саму себе.

ПУБЛІЦИСТИКА І ЛЮБОВ.

Іван Павло II запевняв: «Свобода існує для любові: її здійснення через любов інколи досягає навіть героїчного рівня» [9; 54]. Тобто, свобода є настільки свободою, наскільки вона втілює в собі істину про любов. Людська свобода здійснюється у любові до Бога через любов до ближнього («офірування життя» за іншу людину). У християнській традиції сутність людини тлумачиться як цілісність взаємовідносин, домінантою яких є любов, виявлена до кожної особи, що носить образ Божий.

В інтерв'ю з Вітторіо Мессорі Папа зауважує: «Людина найповніше утверджує себе, віддаючи себе. Це повна реалізація заповіді любові. Разом із тим це є повна правда про людину» [6; 151]. Тобто, людина реалізується у любові, що допомагає їй пізнати сутність іншої людини. Понтифік неодноразово наголошував, що життя людини, позбавлене любові, не має ніякого сенсу, що без любові людина не може самореалізувати себе у світі. Він сформулював концепцію персоналістичної норми, що міститься у заповіді любові: «Особистість є таким буттям, що властивим до неї стосунком є любов... Заповідь любові вказує лише на те, що кожна людина повинна постійно ставити собі як завдання дійсну участь у людськості інших людей, тобто переживати іншого як «я», як особу» [6; 150]. Тобто, імпульс виражений ззовні цією заповіддю, повинен завжди виходити зсередини.

Існує два основних види зв'язку між людьми й відповідно дві концепції любові: антична (Платонівська), любов — *eros* і християнська (Божа), любов — *agape*. Платонівський *eros* — це любов емоційна, егоцентрична, егоїстична, в

ній відображається лише те, що приносить самій людині задоволення. Та не слід забувати, що саме себелюбство було поштовхом первородного гріха, воно глибоко вкорінилося в людських помислах, прагненнях, звичаях. «Самолюбство — ворог могутній. Воно вторгнулося в душу з первородним гріхом і тут поневолило всі людські здатності. В цій неволі воля послабилася і спрямувалася до зла. Також розум затуманився, а уява розкріпачилася зловживаною свободою. Пожадливості зворохобились і замисли чатують постійно на здоровий розсудок» [13; 23] — так описує проблему любові самого себе відомий католицький богослов о. Йосиф Схрейверс. На його думку, самолюбство підсилюється ще й світовими засадами поведінки: «Посмішки, кпини, образа, переслідування, скандал — все це по черзі служить світові за зброю, щоб нею викликати байдужість до Божої любові в душах, спрагнених жити праведно в Господі Ісусі» [13; 24].

Однак попри всі недоліки цієї любові, попри її непостійність, ми схильні вважати, що її не слід придушувати, адже вона все ж пов'язана з природним порядком, установленим Богом, її потрібно очищувати й перетворювати у любов надприродну, любов, що віддзеркалює любов самого Бога, про яку апостол Павло говорив: «Любов — довготерпелива, любов — лагідна... Не шукає свого, не поривається до гніву, не задумує зла... Все зносить, в усе вірить, усього надіється!» (1 Кор.13, 4–7). Така спонтанна, органічна, безкорислива любов волі, що здатна обдаровувати добром, що зростає в людині в міру того, як вона відкриває своє серце для Христа і є любов'ю — *agape*. Ця любов, походить від Бога, людина приймає її завдяки своїй вірі, тому вона не може закінчитися в самому «я», вона мусить передаватися іншим. Любити ближнього — це віддавати добро не потребуючи нічого в замін. Це особливо актуальне і для сучасних журналістів, публіцистів, для яких *agape* це, насамперед, творчість, що відкриває в інших щораз більше добра, що будує спільність між людьми. У світлі божественної віри публіцист покликаний ділитися з іншими благами духовними. Тож, слова відомого польського богослова, спрямовані до всіх людей Божої волі, сприймаємо і як настанову публіцистам: «Люди, що тебе оточують, мають право на те, щоб, зростаючи в благодаті, яка освячує, і в стремлінні до святості ти ставав для них чистим каналом благодаті. Твоє зростання у святості стає у світлі віри найціннішим даром для твоїх близьких. Маєш критичним оком поглянути на свою любов, стати у правді й запитати себе чи ти справді любиш» [4; 174].

Важливо, щоб у публіцистичних творах виражалась любов до людства, до світу, до Бога, адже це породжує оптимістичну радість духу, що вкрай важлива в творчій діяльності. Читача, слухача не повинні пригнічувати і лякати песимістично налаштовані матеріали, насичені неблагородною критикою, ненавистю, цинізмом, слід відображати світ в рамках любові, що породжує правду, справедливість, свободу і мир. У публіциста любов повинна втілюватись у силі слова, що очищує Духа, полегшує розуміння, навчає правильно мислити, діє на волю, керує уявою, угамовує пристрасті, стежить за почуттями, упорядковує вжиток зовнішніх предметів, привчає відрікатися від злого. Любов в публіцистиці — це капітал добра, яке можна почерпнути навіть зі зла. Кожен, хто працює у сфері ЗМІ повинен зрозуміти, що моральна цінність любові полягає у її здатності мобілізувати всі сили особистості, збуджувати в ній творчу енергію, створювати і моделювати людину і людське в ній. Публіцист реалізовує себе у

любові. Його робота повноцінна лише тоді, коли нею рухає не жадоба наживи, а це істинне, морально — естетичне почуття, адже коли ти любиш — ти глибше пізнаєш, розумієш й швидше доносиш до інших слово істини.

ПУБЛІЦИСТИКА І МОЛИТВА.

Більшість священнослужителів, богословів, релігійних аналітиків стверджують, що святе почуття любові людина черпає із молитви. Так відповідь на питання журналіста Вітторіо Мессорі, стосовно того як, про кого і про що Папа молиться, Іван Павло II розпочинає із сталих богословських трактувань самого поняття «молитви», молитви як спілкуванні з Богом, як актуалізації віри, як обов'язку, як безконечної життєвої потреби.

Для Папи молитва — це насамперед діалог любові, розмова людини з Богом, у якій найважливішим є триєдність Отця, Сина і Святого Духа. «Повноцінна молитва людина осягає не тоді, коли найбільше проявляє себе, а коли в ній найповніше стає присутній сам Бог» [6; 35]. Таким чином молитва — це Божа ініціатива, що повертає людині її гідність й безнастанно освячує її.

Молитва спонукує людину до перетворення, до навернення, вона веде її у недоступне надприродне життя, в божественному світлі якого людина губиться, стає безпорадною. Зважаючи на це, Іван Павло II називає молитву *opus gloriae* (справою слави), зазначаючи, що сучасній zdeформованій цивілізації, якій не вдається стати цивілізацією любові, особливо бракує того *opus gloriae*. Адже в той час, коли людина всі свої пориви й прагнення має звертати до Бога як до Найвищого Добра, вона спрямовує їх у пагубне русло грошоловства, егоїзму, вигоди, зухвалості, жорстокості, малодушності загалом. Молитва, як надія на Господа, — це богословська чеснота, яку з одного боку підмуровує Божа могутність, доброта та вірність, а з другого людська гордість руйнує її.

Молитва має певні етапи, що визначають нашу близькість чи віддаленість від Бога, кожен з цих етапів має свою форму й певний вид. Так наприклад у молитовному житті віруючого може настати етап сухості, характерний відсутністю почуттів. Тоді молитися важко, здається, що така розмова з Богом немає сенсу, насправді ж, відкидаючи увесь спектр емоційно-вольових почуттів, людина чимраз більше відкриває себе перед Богом. З цього приводу відомий польський богослов Тадеуш Дайчер пише: «Якщо ти станеш досвідчувати сухість у молитві, не піддавайся спокусі облишити її. Бо саме тоді, коли ти нічого не відчуваєш, ти молишся для Царя.» [4; 158]. Таким чином, етап сухості у молитовному процесі є особливо цінним, адже наші земні бажання й почуття, справді, доволі часто перешкоджають нам в пізнанні Бога, в тісному контакті з святим.

З огляду на зміст молитви бувають: прохальні, мотивом яких є переживання нестачі чогось; молитви заступництва, їх джерелом є турбота про ближнього; молитви подяки, ядром змісту яких є висловлювання вдячності за радість, втіху, духовні і матеріальні блага, молитви возлюблення, що є найбільшим проявом духовно-моральної віри, якій притаманний психологічний вихід суб'єкта за свої егоїстичні межі. На нашу думку, власне останній вид молитви цілком відповідає містеріуму Папи (в нашому випадку Івана Павла II), адже в основі його молитовних актів, як правило, лежить не індивідуальне, особисте прохання чи подяка Богові, а потреби всього людства. Так молитва Папи є універсальною, особливий її вимір у тому, що у ній понтифік піклується про всі Церкви, держави, народи, загалом й про кожну людину зокрема. Звідси і понят-

тя — «географія папської молитви» як географія спільнот, Церков, суспільств і проблем сучасності [6; 38]. Така молитва Папи має місійний характер, він, як представник Бога на землі, повновладно наділений усіма його компетентціями молитися за покликання до святості не лише конфесійно заангажованих осіб, а й усіх людей доброї волі світського плану.

Наявність здатності і потреби молитися є головною відмінністю віри від безвір'я, отже молитву можна вважати спонтанним, органічним, особистим проявом релігійності. Молитва завжди перебуває в найтіснішому зв'язку з реальністю віри. Якщо, віруючи людина довіряє себе Богу, визнаючи власну безпорадність, то, молячись вона посвячує себе Йому, тобто молитва є проявом екзистенційного благання духовного убозтва і внутрішньої порожнечі людини. Більшість священнослужителів запевняють, що під час молитви ми маємо бути вбогі й безрадні, довірившись Святому Духові, що при потребі помолитиметься в нас «стогонами невимовними» (Рим. 8, 26). «Молитва вбогого — це молитва порожньої людини, в тому значенні, що потребує приходу Господа, зішестя Святого Духа. Коли Бог бачить таку душу, позбавлену власної сили, тоді сходять у неї своєю силою» [4; 163].

Вважається, що під час особливого релігійного піднесення, душа людини набуває здатності говорити з Богом без слів, отже молитва може бути й не вербальною. Стосовно цього всесвітньовідомий бельгійський учитель аскези о. Йосиф Схрейверс (1876–1945), (діяльність якого, до речі, вважають високозаслуженою і для Української Католицької Церкви, адже в часи другої світової війни він особливо турбувався лихоліттям українського, зокрема галицького народу) писав: «Велике єдине моління утворюється в глибині серця. Серце людини чує чого йому треба, воно хоче вийти з цієї духовної нужди, тому наполегливо прохає Бога допомогти. Її благання не конче мусять бути словами, не конче цілими зверненнями та поставою. Лише саме серце кличе та лине до Бога» [13; 247]. Той же ж Тадеуш Дайчер, наш сучасник, говорить про спрощення в молитві: «Окрім словесної молитви, яка може набувати форми благання, подяки чи прославлення, є також і простіший спосіб спілкування з Богом. Господь хоче, щоб наша молитва ставала простішою» [4; 159] Так, богослов виділяє молитву — думки, як повсякчасну пам'ять про присутність Бога, молитву — мовчання, форма якої є особливо глибокою, молитву — жесту як молитву безперервного контакту з Богом, та молитву — погляду, про яку Шарль де Фуко писав: «молитися — це дивитися на Ісуса з любов'ю» [4; 160].

Якою б не була молитва з огляду на форму, зміст, мету, у ній виразно простежується катарсичний, психотерапевтичний ефект. (Катарсис — очищення душі від негативно забарвлених, тривожно — гнітючих емоційних переживань шляхом їх трансформації у позитивно забарвлені, радісно оптимістичні).

Так і предметом молитви Папи Івана Павла II є передовсім «радість і надія». «Євангелія — це значить добра новина, а Добра Новина є завжди заклик до радості. Першим джерелом радості і надії людини є Бог» [6; 36]. Ця теза певною мірою стосується і журналістів — християн, яких Папа закликав боротися з фальшивими ідолами сьогодення, і релігійних публіцистів, покликаних моделювати ціннісні морально-духовні орієнтири суспільства. Адже їхню творчість (метою якої є «добра новина»), можна трактувати і як найпростіший спосіб нагадування людству про Бога, це теж свого роду молитва, молитва, яку св. Альфонс у своїх аскетичних творах вважав «найбільш необхідною з усіх наук»

[13; 244]. Така молитва повідомляє, розтлумачує, аналізує й спроектує у сучасність найважливіші життєві істини, істини Божі, такої молитви слід постійно навчатися й вдосконалювати її.

Зважаючи на чільний аспект усамітнення в молитві Ісуса, особливої ролі феномену пустелі у житті святих, пригадаймо принаймні як сильно прагнув усамітнитись в пустелі Іван Хреститель, яку вирішальну роль відігравав період Манреси у житті св. Ігнатія Лойоли чи скит у Субіяко в житті св. Бенедикта; й враховуючи, зокрема, міркування з цього приводу Тадеуша Дайчера: «Щоб твої контакти з людьми були плідними, ти маєш перед тим усамітнитись» [4; 154]; маємо намір роздумувати про успіх масової комунікації як наслідок попередньої заглибленості комунікатора у молитві, як зустрічі з Богом. «Якщо ти не будеш усамітнюватись для молитви й зосередженості, а лише втікатимеш від людей у світ власних справ, то тоді залишишся в оточенні власного егоїзму. І це теж буде твоя пустеля, тільки не життєдайна, як у Христа чи святих, це буде пустеля знищення, а не життя» [4; 155].

Наступний етап нашого дослідження передбачає висвітлення поглядів та думок Івана Павла II щодо публіцистики та ЗМІ. Та перед цим, звернімо увагу на матеріали, пов'язані із вченням Церкви про ЗМІ.

Отже, чи не перша серйозна спроба створити ідейну базу християнської публіцистики належить Папі Пію XII. За час його понтифікату було опубліковано понад сто документів про діяльність ЗМІ. Провідна думка усіх цих виступів — пізнання істини (Христового вчення) заради загального блага. Папа Пій XII, так як і його наступники Іоанн XXIII (за час якого було створено «Секретаріат для преси і видовищ» (1960) та Павло VI (який у 1965 році проголосив заснування «Ради Вселенського Архієрея для засобів суспільного повідомлення») особливо турбувався про духовну автономію людини. Ще й сьогодні залишається актуальним його вчення про моральне виховання людини.

Важливою подією в історії Вселенської Церкви був II Ватиканський Собор (1962–1965), що підтвердив «право на інформацію». В цей період було прийнято ряд постанов, які залишаються актуальними і для сучасних журналістів, публіцистів. Серед них душпастирська конституція «Про Церкву в сучасному світі», декларація «Про релігійну свободу», декрет «Про засоби суспільного повідомлення» та інші. Так наприклад, у декреті «Про місійну діяльність Церкви» зазначено: «Окремим обов'язком тих усіх мужів і жінок (маються на увазі і працівники ЗМІ. — *Х. Д.*) є свідчити про Христа, до чого вони зобов'язані, життям і словом: у сім'ї, в своїм соціальному середовищі, в середовищі своєї фахової праці...» [3; 217].

Вищезгаданий декрет лише частково розкриває питання про призначення слова. Детальніше цю проблему розглянуто у декреті «Про засоби суспільного повідомлення», розробленому Соборовою комісією «Для апостоляту мирян; для преси і для видовищ». Подамо стисліше чільні постулати цього декрету.

Під засобами повідомлення автори декрету розуміють пресу, радіо та ТБ. У розділі «Право на інформацію» знаходимо підтвердження головних тез нашого дослідження. Маємо на увазі такі настанови журналістам: «Все ж правильне вживання цього права вимагає, щоб оте повідомлення щодо свого предмета було завжди правдиве та, зберігаючи справедливість і любов, було цілісне; крім цього щодо способу, хай буде воно чесне та пристойне, тобто таке, що свя-

то зберігає моральні закони й законні права людини так у добуванні, як і в поширенні вісток; не всяке бо знання допомагає, а «любов будує» [2; 164].

Соборовий декрет закликає обстоювати першість об'єктивного морального ладу. Окремий моральний обов'язок щодо правильного користування ЗМІ задекларовано журналістам, письменникам, режисерам. У ньому наголошено на моральній та професійній відповідальності творчих людей, результати праці яких не повинні суперечити загальному благові.

У другому розділі декрету розглядаються обов'язки душпастирів і вірних, яким рекомендують релігійну пресу. А журналістів тут ще раз закликають підтримувати апостолят правдивого слова, а також зважати на християнський дух у своїй праці.

У листопаді 1980 році Папа Іван Павло II виступив у Мюнхені перед митцями і журналістами на тему «Суть, велич і відповідальність мистецтва і публіцистики». Папа відносить журналістів до тієї категорії людей у суспільстві, які справедливо можуть називати себе співторцями світу, адже публіцист, досліджуючи вчення Христа, покликаний нести слово правди у світ. Понтифік вказує на тісний взаємозв'язок між Церквою і публіцистикою, адже спільною темою одної і другої є людина як Боготвірний феномен, вся правда про неї. «Церква, як речник християнської віри, завжди буде нагадувати — не можна істотно описати дійсність не враховуючи теологічного виміру» [15; 88]. Такі теми як вина та прощення, відкуплення людства, порятунок, добро і зло, правда і кривда, надія і потіха повертаються і в сучасну публіцистику й знаходять щораз сильніший відгук у суспільстві. Світ добра доволі часто стає об'єктом насмішки і цинізму. Тому на працівників ЗМІ, як апостолів слова, покладена велика відповідальність, фундаментована етичними засадами. «Разом із сім'єю та іншими виховними чинниками журналісти покликані до серйозного трактування своєї діяльності та повинні працювати для того, аби, приміром, зображене ними насильство ліквідувати у свідомості людей. Вкладені у їхні руки та уста слова тільки тоді не стане небезпечною, коли буде пов'язана з пильністю сумління та відповідальністю». [15; 89].

У 1984 році виходить папський документ «Соціальна комунікація як засіб зближення віри і культури», у якому Іван Павло II відшукує зв'язок між вірою як найвищим способом осягнення істини, культурою як суспільним виміром людського буття та власне комунікацією як суспільним спілкуванням. На його думку, віра і культура повинні взаємодіяти саме в царині комунікації. Папа переконаний, що засоби соціальної комунікації сприятимуть зближенню віри і культури настільки, наскільки вони зближуватимуть самих людей, тобто замінюватимуть маси відособлених індивідів спільнотою осіб, що глибоко усвідомлюють важливість взаємозв'язку між вірою і культурою і практикують його у суспільстві. ЗМІ Папа неодноразово називає «привілейованою дорогою, яка веде до творення і поширення культури» [7; 38].

Частково Іван Павло II звертається до проблематики мас-медіа і в ряді інших документів. Так наприклад, в апостольському повчанні «Сімейне співжиття» (1982) понтифік наголошував на колосальному негативному впливі ЗМІ на світоглядні орієнтири сучасних сімей. «Нерідко сучасному чоловікові й жінці, що з великою щирістю шукають відповіді на важкі повсякденні питання їхнього подружнього життя, подаються дуже звабливі погляди й пропозиції, які у різний спосіб зневажають правду й гідність людської особи. Таку позицію

займають могутні мережі ЗМІ, які непомітно ставлять під загрозу свободу й здатність об'єктивної оцінки» [8; 92]. Отож, як бачимо Папа застерігав журналістів, що внаслідок професійного і системного маніпулювання ними, вони стають носіями нищівних ідеологій, що спотворюють добро, поширюючи негативні погляди на сім'ю, релігію, мораль й «криють у собі невидимі пастки й великі небезпеки, якими не можна легковажити» [8; 35].

На думку Івана Павла II, який переконаний, що мир у світі залежить від знання про людину і людську спільноту, фахове інформування громадської думки має безпосередній вплив на утвердження миру і справедливості. Тож, Папа моделює стратегію мас-медіа на основі стратегії довіри, що включає в себе такі засадничі аспекти як поширення ідей миру та справедливості у світі, утвердження правди, людської свободи, відкидання й засудження ідеалів насильства.

Отож, виступи Івана Павла II, позначені внутрішньою сконцентрованою ідеєю, допомагають журналістам, публіцистам розкрити значення духовності у формуванні особистості, пропонують широкий спектр проблем естетичного виховання, вказують на взаємозалежність Церкви і мистецтва, добра і зла, нації і культури, віри і розуму. Понтифік порівнює, аналізує, роздумує практично над усіма аспектами людського життя, найбуденнішу річ він розглядає у теологічному, трансцендентному вимірі. Його духовна спадщина — невичерпне джерело для дослідження тим, хто цікавиться християнською методологією творчості, щоб поєднати людей з Богом. Адже Папа часто наголошував на значенні ЗМІ для поступу людства. Він покладав велику надію на працівників мас-медіа, які уможливають обмін автентичною інформацією, конструктивними ідеями і здоровими цінностями, творять гідну людську спільноту добра і правди.

Підсумовуючи наші роздуми, хочемо зазначити, що впровадження християнської методології в сучасну публіцистику є особливо актуальним. Адже більшість публіцистичних матеріалів сьогодні перестають виконувати свої автентичні функції — моральний, виховний, духовний вплив.

Християнська методологія публіцистики окреслює ті правила, функції, критерії, відповідальності, завдання, обов'язки публіциста-християнина, які він повинен здійснювати, виконуючи свою місію. Правда, справедливість, милосердя, відповідальність, добро, любов, істина — це ключові слова, які повинні формувати світогляд майбутніх публіцистів, журналістів, щоб вони не опинилися у замкнутих рамках споживацького мислення та фальшивих переконань. Тобто, творчість публіциста повинна бути одухотвореною, такою, що підносить людину й пришвидшує процес самовдосконалення. Натомість, сьогодні ми є свідками примітивізації душі у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і ЗМІ. Чого варта творчість без душі? Адже вона облагороджує, підносить її на якісно новий рівень. Принагідно, згадаймо статтю під назвою «Структура чи душа». Нашу увагу вона привернула насамперед тому, що автор Валерій Ілля присвятив її фактові обрання кардинала Войтили на апостольський престол. Так, говорячи про смерть мистецтва і релігії, автор наголошує на згубному впливі структуралізму — мистецтву без душі (структуралізм, атеїзм, натуралізм для нього це слова синоніми) «Відсутність християнської релігійної бази в будь-якому з проявів європейської культури говорить про неорганічний, шарлатанський характер цього прояву або є ознакою її занепаду, коли йдеться про твір

потенційно великого майстра» [10; 76]. Отже, автор стверджує, що справжнє мистецтво, в тому числі і мистецтво публіциста, завжди релігійне.

«Проповідуй слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, недоумлюй, забороняй, перестерігай з усією терпеливістю та наукою» (2 Тим. 4:2) — цими біблійними настановами кожному журналістові, публіцистові варто послуговуватись у своїй щоденній праці, дотримуючись свого покликання апостола, учителя віри.

-
1. *Св. Августин*. Сповідь. — К.: Основи, 1996.
  2. Вселенський Собор — Ватиканський II. Діяння і постанови. Свята літургія; Засоби повідомлення. — Рим: Видавництво оо. Василіан, 1965.
  3. Вселенський Собор — Ватиканський II. Діяння і постанови. Церква в світі. — Рим: Видавництво оо. Василіан, 1966.
  4. *Дайчер Т.* Роздуми про віру. — Львів: Свічадо 2006. — 196 с.
  5. *Добрачинський Я.* Листи Никодима / Пер. з пол. Ю. Редька. — Львів: Свічадо, 2007. — 400 с.
  6. *Іван Павло II.* Переступити поріг надії. — Київ — Львів, 2005.
  7. *Іван Павло II.* Покликання і місія мирян. — Львів: Місіонер, 1998. — 155 с.
  8. *Іван Павло II.* Сімейне співжиття // Послання Папи Івана Павла II. — Львів: Літопис, 2001. — 288 с.
  9. *Іван Павло II.* Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть / Пер. з італ. М. Прокопович. — Львів: Літопис, 2005. — 168 с.
  10. *Ілля В.* Структура чи душа // Сучасність. — 1980. — Ч. 7.
  11. *Лось Й.* Публіцистика й тенденції розвитку світу: Навчальний посібник. — Львів: ПАІС, 2008. — 376 с.
  12. *Перун М.* Передмова до українського видання // Церква і соціальна комунікація: Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, Інтернет та ін. медіа / Упоряд. і наук. ред. М. Перун. — Львів: Видавництво УКУ. 2004.
  13. *о. Схрейверс Й.* Божественний приятель. — Рим: Гроттаферата, 1967, — 271 с.
  14. *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні. — Нью-Йорк, 1991.
  15. *Jan Pawel II.* Wiara i kultura; dokumenty, przemowienia, homilie. — Rzym — Lublin, 1988.
  16. *Ioannes Paulus II.* Fides et ratio // [http://www.vatican.valholy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp_ii_enc_15101998_fides-et-ratio_en.html](http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp_ii_enc_15101998_fides-et-ratio_en.html)
  17. *Ioannes Paulus II.* Veritatis splendor // <http://www.krotov.info/acts/20/voityla/centes.html>

CHRISTIAN METHODOLOGY OF PUBLICISM**Chrystyna Davydchak**Ivan Franko National University of Lviv,
Chuprynky Street 49, 79044, Lviv, Ukraine

Tel. office: (032) 239-47-75

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The author analyzed difference aspects of the christian methodology of publicism through the prism of the ideological views and reference points of Ivan Pavlo II.

Key words: publicism, truth, freedom, love, prayer, vocation.

ХРИСТИАНСКАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ПУБЛИЦИСТИКИ**Христина Давыдчак**Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

Тел. оф.: (032) 239-47-75

E-mail: journft@franko.lviv.ua

На основании выступлений Ивана Павла II предпринята попытка спроектировать учение Христа на проблему предназначения публицистики.

Ключевые слова: публицистика, правда, свобода, истина, любовь, молитва, призвание.

Стаття надійшла до редколегії 24.09.2008

Прийнята до друку 14.09.2009